

GLÖMSKAN

Det litterära fältet är ingen slagplats för duvungar, och det är samtidigt inte självklart att den som överlevt eller den som utmärkt sig mest heroiskt i striderna är den som är mest förtjänt av ett eftermäle eller har mest att ge till kommande släktled. Det finns så många tillfälligheter på vägen till berömmelse; en slumpmässig kontakt i det rätta ögonblicket, en plötslig konstellation på den litterära marknaden, ett lynneskast, en lyckad formulering – och fjärielen gör ett slag med vingarna i Kina. Och det finns så mycket som kan gå fel – ett möte som inte blev av, en brist på företagsamhet, på framåtanda, på estradörkonst.

Vem vill vända sig från rubrikernas män och se ”de nästan utplånade konstnärernas namn, fotnoternas människor, de ospelade, de halvglömda, de odödliga okända”? De som slapp svälja maktens moral och de som slapp ”det svart- och vitrutiga spelet där likstanken är det enda som aldrig dör.”

Man kan naturligtvis inte förneka existensen av de stora begåvningarna, de som kan sammanfatta tillvaron i en glasklar formulering och kommunicera de mänskliga villkoren med ord som förstås av alla. Shakespeare finns och Strindberg och Kafka, Proust och Joyce. Det finns en anledning till en världens, en västvärldens och en nationens kanon. Men man måste också förstå att en kanon inte utformar sig själv bara utifrån kvalitetskriterier. Det är också fråga om att fler än så här kan inte få vara med, för då försvinner hanterbarheten och överblicken. Precis som vi, i våra personliga liv, måste utestänga sådant som vi innerst inne inser har stora förtjänster, precis på samma sätt måste kanon utestänga. Vi måste hitta en linje i tillvaron för att inte hamna i kaos, och precis på samma sätt måste grupper och sammanslutningar av människor hitta en linje. Förenklingen och generaliseringen kommer man inte undan, och offren är – fotnoternas män och kvinnor.

Vad ska vi då göra? Ska vi låta ropan och viskningarna klinga ut i tystnad? Ska vi låta orden förbli förgäves sagda, hörda för ett kort ögonblick av ingen? Inte för att budskapet var trivialt och intetsägande och kommunikationen otänkbar, utan för att plats inte fanns. Vi kan naturligtvis inte lägga till en armé av namn på världslistan, knappast heller på den svenska, och vi kan inte kräva att handböcker och översiktsverk ska dokumentera allt. Men vi kan agera på ett lokalt plan. Där hittar vi aktörerna oavsett storhet, och där finns utrymmet, där finns skälen att lyssna – att lyssna uppmärksamt. Och då är det viktigt att förstå att bara för att en författare inte är känd behöver han inte vara en bygdepoetisk klåpare. Skälen till obemärkthet kan som sagt vara många, och det är många litterära verk som har sitt huvudsakliga värde på ett lokalt plan; allt behöver inte ha en universell betydelse och innebörd. Vad ska hända med alla skildringar av platsen och samtiden? Så här kändes det att leva och verka just här och nu, så här såg drömmarna ut, så här upplevdes ångesten inifrån, så här stark var längtan bort. Alla samverkar till krönikan om människans villkor – den store författaren, läsaren, åhöraren och fotnoternas män. Det är ett växthus, och här finns massor av syre.

Så här skriver Teddy Gummerus:

– I natt låg jag och tänkte på vad människan har tillfört världen. Hur människan har utvecklats.

Hon ser på mig och ler lite.

– Och vad kom du fram till?

– Att konsten, litteraturen och musiken är det enda som står på människans pluslista. Det är det enda som fört människan framåt, som vidgat henne och gjort henne större. Allt annat har gjort henne mindre, krympt henne. Tekniken, forskningen, allt det där som vi kallar framsteg har egentligen bara bidragit till att förminska människan. Det har inte lyft henne ur hennes misär ett enda steg. [...] Det jag menar är bara att konsten i alla dess former tycks vara det enda sanna hos människan, det enda som talar till hennes humanism, kärlek och förståelse.

Varför faller glömskans täckelse så tungt och så fort över alla dem som inte får sin registrering och sin legitimation i de rätta urkunderna? Och är det lika bra att så sker? Är domarna som fällt självklart rättvisa, och är det en absolut nödvändig gallringsprocess som äger rum?

Ja och nej. Domarna är inte alltid rättvisa, de styrs av tidens moden, och tidens moden förgår – men samtidigt måste förstås gallringen ske, om inte annat så fortgår den helt av sig självt. Dock – domarna och gallringen behöver inte vara slutgiltiga, och inte minst därför finns det anledning att hålla fast vid minnet av insatserna, vid informationen om det som en gång gjordes. Någon – eller många – kan vara intresserade redan nu, om man väl får rätt på blotta existensen av den och den författaren, det och det verket. Många kan få intresset längre fram. Vindarna kan vända.

Det borde göras satsningar på att bevara de här kunskaperna, på att hålla dem vid liv, göra dem tillgängliga och ge dem spridning. Kunskapen om skönlitteraturen – den i bygden eller om bygden skrivna, den av ännu ihågkomna och av redan glömda författare skrivna. Skönlitteraturen – denna unika metod att komma det levande nära. Så här kändes det att leva, så här såg drömmarna ut, så här upplevdes ångesten, så här stark var längtan bort...

© *Tommy Danielsson*